ՀՀ ԿԳՄՍՆ «Մարտունու Տ. Աբրահամյանի անվան ավագ դպրոց» ՊՈԱԿ

ԱՎԱՐՏԱԿԱՆ ՀԵՏԱԶՈՏԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

Թեմա- Սովորողների մեջ արժեքային համակարգի ձևավորումը առարկայի դասավանդման ընթացքում

Դպրոց- << ՀՀ Վայոց ձորի Զառիթափի միջնակարգ դպրոց>> -ՊՈԱԿ

Ուսուցիչ- Լուսինե Գևորգյան
Ղեկավար- Կիմա Օհանեսյան

Վայք 2023

Բովանդակություն

1.Ներածություն ----------3

2.Հետազոտության նպատակը,խնդիրները ----------3

3. Ի՞նչ է արժեհամակարգը----------4

4. Սովորողների մեջ արժեհամակարգի ձևավորումը դասավանդման ընթացքում--6

5. Արժեհամակարգը ձևավորող գործոնները ----------7

6. Սովորողների մեջ արժեհամակարգի ձևավորման առանձնահատկությունները հայոց լեզվի և գրականության դասաժամերին----------11

7. Ձևավորման մեթոդները----------12

8. Ազգային արժեքների դաստիարակումը----------14

9.Եզրակացություն ----------17

10.Գրականության ցանկ ----------19

Ներածություն

Հայ իրականության մեջ կրթությանը միշտ առանձնահատուկ նշանակություն է տրվել: Իր սկզբնավորման ժամանակներից հայ դպրոցը եղել է ժողովրդի քաղաքական ու ազգային գոյատևման պատվարը և առաջընթացի գրավականը: Հայաստանում կրթությունը ավանդաբար բարձր վարկանիշ է ունեցել: Այսօր էլ պետական ու ազգային խնդիր է համարվում կրթության համակարգի բարելավումը, միջազգային ասպարեզում նրա մրցունակության ապահովումը, դասավանդման նոր մեթոդների կիրառումը:

Հայոց լեզու և գրականություն առարկաները միշտ իրենց կարևոր ներդրումն են ունեցել հայ մանուկների ազգային մտածելակերպի, ազգային արժեքների ձևավորման գործընթացում: Դարեր շարունակ մեր պատմիչների աշխատություններն օգտագործվել են որպես դասագիրք և ազգային, հայրենասիրական ոգով դաստիարակել բազում սերունդներ:

Մեր հարափոփոխ աշխարհում ինչքան էլ որ փոխվեն հասարակությունների մտածելակերպը, արժեհամակարգը, վերաբերմունքը ժամանակակից երևույթների ու գործընթացների հանդեպ, միևնույնն է մատաղ սերնդին պետք է դաստիարակել ազգային արժեքներով ու հերոսական անցյալի օրինակներով: Դպրոցների, ուսուցիչների կարևորագույն նպատակն ու խնդիրն է սովորողների մեջ ձևավորել և զարգացնել ազգային արժեքային համակարգ, ազգային մտածողություն:

Ուսումնասիրել սովորողների մեջ արժեքային համակարգի ձևավորման մեթոդներն ու դրանց կիրառման առանձնահատկությունները:

Վերլուծել սովորողների մեջ արժեքային համակարգի ձևավորման մեթոդների կիրառման առանձնահատկությունները կոնկրետ դասընթացի շրջանակներում:

Նպատակը : Հետազոտական աշխատանքի նպատակն է բացահայտել և հիմնավորել հայ դպրոցականի ազգային արժեհամակարգի,ազգային մտածելակերպի ձևավորման գործընթացում լեզվի և գրականության առարկաների դերն ու կարևորությունը, նաև պատմությունից դասեր քաղելու անհրաժեշտությունը:Դասաժամերի ընթացքում բացահայտել սովորողների վերաբերմունքը ազգային հերոսների, պատմական

կարևոր իրադարձությունների,իրենց ունեցած գիտելիքների վերաբերյալ, վեր հանել սխալները,թերությունները:

Կիրառել մեթոդական հնարներ, ուսուցման ժամանակակից մեթոդներ սովորողների մոտիվացիան բարձրացնելու համար:

Խնդիրները: Այսօր աճող սերնդի դաստիարակության գործն ընթանում է տարբեր հանգամանքների ազդեցության ներքո՝ժողովրդագրական,ազգային,մշակութային, ընտանեկան,կրթական , հասարակական,սոցիալական և այլն:

Հաշվի առնելով բազմաթիվ այս և այլ հանգամանքեր՝ ժամանակակից մանկավարժության համար խնդիր է դառնում սովորողների ազգային գիտակցության ձևավորումը սեփական ժողովրդի պատմության ու մշակույթի հենքի վրա՝չանտեսելով համամարդկային արժեքները:

Ի՞նչ է արժեհամակարգը

Արժեքները համարվում են մարդու գործունեության ու վարքի կողմնորոշիչ այն դեպքում, երբ նրա մեջ ձևավորված են արժեքային գիտակցությունը, արժեքային հարաբերությունները, դիրքորոշումները: Արժեքային կողմնորոշումը անձի գործունեության և վարքի մեջ որոշակի ուղղվածությունն է դեպի այս կամ այն արժեքը, իսկ յուրաքանչյուր առանձին իրավիճակում անձը ղեկավարվում է արժեքային գիտակցությամբ և արժեքային հարաբերությամբ[1]»:

<<Արժեհամակարգ>> հասկացությունը մանկավարժական գիտության մեջ ըմբռնվում է բավական լայն շառավիղով: Առավել ընդունված է այն ընկալումը, որ արժեհամակարգը մարդու բարոյական, գեղագիտական, հոգևոր, իմացական, մշակութային և էթնիկական արժեքների համախումբն է, որն անհրաժեշտ է անձի ներդաշնակ, բազմակողմանի ձևավորման և զարգացման համար: Արժեքների թվարկված համախմբերից որևէ մեկին գերապատվություն տալը կնշանակեր ոչ մանկավարժական մոտեցում խնդրին:Արժեհամակարգը լիակատար է և համեմատաբար ավարտուն բոլոր ներառված համախմբումների ներդաշնակ

[1] Ա. Փախչանյան, Դպրոցը, արժեքները և տարատեսակ «ազատությունները», Երևան, 2018, https://mediamax.am/am/column/12925/

փոխլրացման պայմաններում: Ահա թե ինչու «արժեհամակարգ» հասկացությունը նաև զուրկ է խիստ որոշակի ստուգությունից: Արժեհամակարգի ձևավորման և նրա հարաբերական կայունության ապահովման համար հանրակրթության բնագավառում կարևոր և անփոխարինելի նշանակություն ունեն բոլոր ուսումնական առարկաները: Արժեքների ձևավորման առումով չափազանց մեծ է հումանիտար ոլորտի ուսումնական առարկաների դերը: Մասնավորապես՝ անգնահատելի է լեզվի և գրականության դերը՝ առանց նույնիսկ էականորեն տարբաժանելու մայրենի և օտար լեզուների նշանակությունը սույն խնդրի առնչությամբ»[2]:

Աշակերտի արժեքների ձևավորման խնդիրները բնականաբար լուծվում են ոչ միայն ընտանիքում, այլ նաև ուսումնական հաստատություններում՝ ուսումնադաստիարակչական գործընթացի միջոցով: Ուսուցման դաստիարակչական ներգործությունը օբյեկտիվ օրինաչափություն է, որովհետև աշակերտների համար ուսուցումը գործունեության հիմնական տեսակն է, դրա համար էլ այն կարևոր դեր է կատարում նրանց անձի ձևավորման գործում: Ուսուցման գործընթացի դաստիարակչական ներգործության հարուստ աղբյուր է բուն գործընթացի բովանդակությունը, որովհետև ընտրելով դաստիարակչական առումով հիմնական գաղափարները, օրենքները և հասկացությունները՝ ուսուցիչը հնարավորություն է ստանում առարկայական ծրագրերի բովանդակության յուրացման միջոցով աշակերտների մեջ սերմանել քաղաքական, իրավական, բարոյական, գեղագիտական, բնապահպանական և այլ գիտելիքներ ու վերաբերմունք: Կրթության բովանդակության հետ միասին ուսուցման մեթոդները ներգործում են աշակերտների ճանաչողական ունակությունների վրա՝ նրանց հնարավորություն տալով ստացած գիտելիքները կյանքում օգտագործելու ըստ նպատակի»[3]:

[2] Ի. Փարեմուզյան, Սովորողների արժեհամակարգի ձևավորումը հանրակրթական ուսումնական հաստատությունում, էջ 396:

[3] Ի. Փարեմուզյան, Սովորողների արժեհամակարգի ձևավորումը հանրակրթական ուսումնական հաստատությունում, էջ 398:

Սովորողների մեջ արժեհամակարգի ձևավորումը դասավանդման ընթացքում

Առարկան նպաստում է ազգային ինքնագիտակցություն և դիմագիծ ունեցող, սեփական ժողովրդի ու պետության դերակատարումը ազգային և համամարդկային արժեհամակարգը կրող պատասխանատու քաղաքացու ձևավորմանը:

Դասընթացը նպաստում է իր ինքնությունն ու քաղաքակրթությունների արժեհամակարգերը ճանաչող անհատի ձևավորմանը, որն էլ միտված կլինի իր

գործունեությամբ նպաստելու հայ և համաշխարհային հասարակության զարգացմանն

ու վերափոխմանը՝ այն սկսելով իր անձից, իր սոցիալական ու բնական միջավայրից:

Դասավանդման հիմնական նպատակներից մեկը անհատի հոգևոր ու մտավոր զարգացման, անձի արժեքային համակարգի ձևավորմանը նպաստելն է, որի իրականացման համար անհրաժեշտ է սովորողներին հաղորդակից դարձնել հայ ժողովրդի հոգևոր ժառանգությանը, ազգային ու համամարդկային իդեալներին ու ձգտումներին, գրական հերոսների օրինակով նրանց մեջ սերմանել բարոյական արժեքներ՝ մարդասիրություն, բարություն, ընկերասիրություն, ազնվություն, պատվախնդրություն, պատասխանատվություն, հաստատակամություն, բարեխղճություն և լիարժեք ու ներդաշնակ մարդու բարոյակամային այլ հատկանիշներ:

Կրթական տարբեր աստիճաններում աշակերտն ունենում է աշխարհի նկատմամբ վերաբերմունքի տարբեր դրսևորումներ և հարաբերություններ: Վերաբերմունքն աշխարհի նկատմամբ և հարաբերությունը աշխարհի հետ, վերաբերմունք սեփական անձի նկատմամբ և հարաբերությունն ինքն իր հետ իրականացվում են հասարակական դաստիարակության համակարգի (ուսումնական հաստատություններ, հասարակական, պետական, խորհրդակցական մարմիններ, մանկապատանեկան կառույցներ) և տեղեկատվական տեխնոլոգիաների (հեռուստատեսություն, համացանցային լրատվական միջոցներ, մամուլ) միջոցով: Կինոն, թատրոնը, հեռուստատեսությունը, համացանցը ներգործում են աշակերտի անձի վրա ոչ միայն

ինքնին՝ որպես տեղեկատվության աղբյուրներ, այլ նաև որոշակի տիպարների միջոցով, որոնք դրսևորվում են այդ «տեղեկատվական աղբյուրներից հոսող» հերոսների վարքագծում: Աշակերտները, իրենց տարիքային, սեռական և անհատական առանձնահատկություններին համապատասխան, հակված են նույնացնել իրենց այս կամ այն հերոսի հետ՝ յուրացնելով նրանց վարքի ձևերը, ապրելակերպը, հագուստը, կենցաղը, կյանքի ոճը և այլն:

Արժեհամակարգը ձևավորող գործոնները

Աշակերտի արժեքների ձևավորման վրա ազդող գործոններից են ավանդական միջոցները, այսինքն՝ աշակերտի մեջ աշխարհի նկատմամբ վերաբերմունքի և հասարակության հետ հարաբերության, սեփական անձի նկատմամբ վերաբերմունքի ձևավորումը ընտանիքի և սոցիալական միջավայրի միջոցով: Սակայն սովորողների կողմից այդ միջավայրին բնորոշ արժեքների, կանոնների, չափանիշների, հայացքների յուրացումը միշտ չէ, որ համապատասխանում է հասարակության կողմից ընդունված արժեքներին և խրախուսելի չափանիշներին: Ավանդական միջոցների յուրացումը լինում է չգիտակցված՝ վարքի ընդունված կաղապարներն ընդօրինակելու միջոցով:

Աշակերտի արժեքների ձևավորման վրա ազդող մյուս գործոնը տարիքայինն է, երբ սովորողի արժեքային կողմնորոշումները, արժեքային նախապատվությունները, վարքն ու բարոյահոգեբանական գծերը դրսևորվում են՝ ըստ տարիքային առանձնահատկությունների: Արտաքուստ արժեհամակարգային դաստիարակության առանցքը դրսևորվում է աշակերտի վարքի ու շփման հարաբերությունների որոշակի մակարդակում՝ խոսքում, արտաքին տեսքում, ազատ ժամանակն անցկացնելու ձևում, ապրելակերպում և այլն: Տարիքային դաստիարակությանը բնորոշ են հակումը դեպի մշակույթի որոշակի շերտերը, կենցաղին բնորոշ արժեքների որոշակի աստիճանակարգությունը: Սակայն այստեղ ամենակարևորը մանկավարժների կողմից «աշակերտների մեջ կյանքի նկատմամբ դրական վերաբերմունքի, ապրած յուրաքանչյուր օրվա համար ուրախության զգացում ապրելու ունակության ձևավորումն է»:

Սովորողի անձի արժեքների ձևավորման վրա ազդող մյուս գործոնը միջանձնային հարաբերություններն են կամ իրենց համար հեղինակավոր, երևելի մարդկանց հետ շփումները (ծնողներ, ուսուցիչներ, մեծահասակներ, ընկերներ և այլն): Բնական է, որ այդ հեղինակավոր անձինք կարող են լինել նաև աշակերտի վրա ներգործող հասարակական այս կամ այն կազմակերպությունների անդամները, դպրոցի տնօրենը, դասղեկը, ուսուցիչը և այլն: Աշակերտը նրանցից կարող է ստանալ արժեքների վերաբերյալ ինչպես դրական մոդելներ, այդպես նաև բացասական: Ընդսմին՝ բացասական մոդելները հակում ունեն ձևավորվելու ավելի արագ և անդառնալի բացասական ազդեցություն կարող են ունենալ սովորողի անձի արժեքային ճիշտ դաստիարակության վրա: Հետևաբար արժեքների դաստիարակության այս բնագավառը պահանջում է մանկավարժական խստագույն վերահսկողություն և ըստ հարկի՝ նաև միջամտություն:

Աշակերտի արժեքների ձևավորման խնդիրները բնականաբար լուծվում են ոչ միայն ընտանիքում, այլ նաև ուսումնական հաստատություններում՝ ուսումնադաստիարակչական գործընթացի միջոցով: Ուսուցման դաստիարակչական ներգործությունը օբյեկտիվ օրինաչափություն է, որովհետև աշակերտների համար ուսուցումը գործունեության հիմնական տեսակն է, դրա համար էլ այն կարևոր դեր է կատարում նրանց անձի ձևավորման գործում: Ուսուցման գործընթացի դաստիարակչական ներգործության հարուստ աղբյուր է բուն գործընթացի բովանդակությունը, որովհետև ընտրելով դաստիարակչական առումով հիմնական գաղափարները, օրենքները և հասկացությունները՝ ուսուցիչը հնարավորություն է ստանում առարկայական ծրագրերի բովանդակության յուրացման միջոցով աշակերտների մեջ սերմանել քաղաքական, իրավական, բարոյական, գեղագիտական, բնապահպանական և այլ գիտելիքներ ու վերաբերմունք: Կրթության բովանդակության հետ միասին ուսուցման մեթոդները ներգործում են աշակերտների ճանաչողական ունակությունների վրա՝ նրանց հնարավորություն տալով ստացած գիտելիքները կյանքում օգտագործելու ըստ նպատակի:

Արժեքների բուրգի գագաթին գտնվող ամենանվիրական ու մեծագույն արժեքը հայրենասիրության դաստիարակումն է սովորողների շրջանում: Հայկական

պետականությանը նետված մարտահրավերները հրատապ են դարձնում հայրենիքի ապագա պաշտպանների պատրաստման խնդիրը: Այս գործը մշտական կատարելագործման կարիք ունի: Պատահական չէ, որ պետական մակարդակով խրախուսվում է երիտասարդների հայրենասիրական դաստիարակությունը: Դրանում մեծ է ազգային հերոսների կերպարների հանրահռչակման և այդ ոգով աշակերտներին կրթելու նշանակությունը: Հայ ժողովուրդն իր պատմության ողջ ընթացքում հերոսների պակաս չի զգացել, որոնց շնորհիվ դիմացել է հազարամյակների դաժան փորձություններին : Այդ հերոսների օրինակով մենք կրթում և դաստիարակում ենք մեր սաներին , որոնք իրենց իդեալն են դարձրել այս կամ այն նվիրյալին:

Հայոց ազատագրական պայքարի դրվագները հայության ինքնահաստատման և դաժան գոյապայքարի վկայություններն են, որոնք ոգևորում են սերունդներին՝ սովորեցնելով քննախույզ մոտեցում դրսևորել անցյալի իրադարձությունների նկատմամբ, կատարել ճշմարիտ եզրահանգումներ և քաղել իրատեսական դասեր:

Խորապես ճշմարիտ է՝ ժամանակն է ծնում հերոսներին: Նույնքան էլ ճշմարիտ է, որ ժողովուրդը, ապավինելով նրանց, դարեր շարունակ սնվում ու հզորանում է իր արժանի զավակների շուրջ հյուսված հերոսապատումներով: Ազգը, որի պատմական հիշողության մեջ, ինչպես օրգանական ամբողջություն, միահյուսված են քաջ Վարդանի և զորավար Անդրանիկի՝ մերօրյա հնչեղության լեգենդները, վաղուց գտել է հավերժություն տանող իր ճամփան:[4]

Հայ գրականության յուրաքանչյուր դասին նախապատրաստվելիս կարևորվում են բովանդակային մասերը, որոնք նվիրված են հայ նշանավոր գործիչներին, որոնք ոգեշնչում ու հայրենասիրությամբ են վարակում աշակերտներին: Փորձը ցույց է տալիս, որ աշակերտները մեծ հետաքրքրությամբ են լսում հայրեինքի նվիրյալների կյանքի ու գործունեությթան մասին պատմող դրվագները:

գրականության դասաժամերին է, որ աշակերտները, ուսուցչի օգնությամբ և

ուղղորդմամբ, բացահայտում են, թե ովքեր են իրենք, ովքեր են իրենց նախնիները,

4.«Հայագիտությունը դպրոցում» գիտամեթոդական վերլուծական հանդես, Երևան 2016 թ., էջ 43

որտեղ են ապրել, ինչ պատմություն ունեն, ինչ ներդրում ունեն համամարդկային մշակույթի ասպարեզում: Երբ աշակերտը ուսումնասիրում է հայ գրականությունը, հերոսների անձնվիրումն ու հայրենասիրության բազում օրինակներ, ինքն էլ կարծես «վարակվում է» և անպայման ձգտում հասնել այդ կերպարներին: Դրա վառ օրինակը հենց պատերազմի մասնակից մեր հերոս հայորդիներն են, որոնք իրենց հայրերի ու պապերի օրինակով նետվեցին մարտի՝ մոռանալով սեփական կյանքի մասին:

Չափազանց կարևոր է միջառարկայական կապերի միջոցով գրականության դասաժամերին դպրոցականի հոգում վառել հայրենասիրության կրակը՝ պատմավեպերի հերոսների, նրանց գործողությունների, անձնազոհության ու հայրենանվիրության բացահայտումներով: Հայրենասիրությունն այն մեծագույն արժեքն է, որ հարգանք ու պատկառանք է հարուցում, նույնիսկ երբ դրսևորվում է հակառակորդի կամ թշնամու մոտ:

Ուսուցչի քաղաքացիական դիրքորոշումը, ձգտումը՝ դաստիարակել բարձր արժեքներ կրող քաղաքացիներ, նրա մտահորիզոնը, հասարակական լայնախոհությունը, սերը երեխաների նկատմամբ ուսումնական գործընթացի արժեքային դաստիարակչական ներգործության բարձրացման կարևոր պայմաններից են: Ընդ որում՝ դաստիարակչական խնդիրների լուծումը պայմանավորված է նաև նրանով, որ ուսուցիչը համագործակցային փոխհարաբերությունների միջոցով նախատեսում է աշակերտների ոչ միայն մտավոր, այլև բարոյական, գեղագիտական ու ֆիզիկական դաստիարակության խնդիրների նկատմամբ համակողմանի մոտեցում: Ուսուցման գործընթացում լուծվում են սովորողների կրթական, դաստիարակչական կամ արժեքային և ընդհանուր զարգացման խնդիրները: Դրա համար յուրաքանչյուր դասի դաստիարակչական խնդիրների լուծումը նախատեսում է ոչ թե մեկուսացված կամ առանձին մոտեցում, այլ գիտելիքների ու կարողությունների, արժեքային որակների, կամքի, բնավորության, զգացմունքների, հոգեբանական տարբեր դրսևորումների միաժամանակյա և փոխկապակցված մոտեցում:

Սովորողների մեջ արժեհամակարգի ձևավորման առանձնահատկությունները հայոց լեզվի և գրականության դասաժամերին

Ինչպես արդեն նշեցինք նախորդ շարադրանքում, սովորողների մոտ արժեհամակարգի ձևավորման հարցում պետք է հաշվի առնել մի շարք հանգամանքներ, որոնք ուղղակի կամ անուղղակի կերպով ազդեցություն են գործում սովորողների վրա: Այդ հանգամանքներն են ինչպես ավանդական պատկերացումները, այնպես էլ տարիքային գործոնն ու սովորողներին շրջապատող աշխարհն ու մարդիկ:

Գտնում եմ, որ մայրենի լեզվի դասավանդման շրջանակներում առկա են բարենպաստ պայմաններ աշակերտների մեջ համապատասխան արժեհամակարգ ձևավորելու առումով:

Առաջին հերթին, կարևոր և անհրաժեշտ արժեք է մայրենի լեզվի նկատմամբ սիրո սերմանումը, քանի որ հայրենասիրությունն ու ազգապահպան մտածելակերպը սկսվում է լեզվից ու լեզվի նկատմամբ ունեցած վերաբերմունքից: Դժվար է հայրենասեր անվանել այն անձին, ով շարունակ կիրառում է օտարալեզու բառեր՝ չիմանալով դրանց համարժեք հայերեն տարբերակները:

Հաջորդ կարևոր գաղափարը գրականության դասի շրջանակներում տարբեր հերոսների մարդկային որակների դիտարկումն է, ինչն էլ արժեհամակարգ ձևավորելու լավագույն մեթոդներից մեկն է: Այս առումով գտնում եմ, որ թերևս գրականությունը լավագույն դասընթացն է աշակերտների մոտ համապատասխան արժեհամակարգ ձևավորելու հարցում, քանի որ գրականության դասընթացի շրջանակներում են աշակերտները հնարավորություն ստանում պատկերացում կազմելու տարբեր արժեքների մասին, առհասարակ հասկանալու՝ ինչ է արժեքը, ինչպիսի պատկեր ունի այն հերոսը, որը կրում է դրական և բարձր արժեքներ:

Ողջ վերոգրյալը մեզ հնարավորություն է տալիս եզրահանգելու, որ լեզվի և գրականության դասավանդումն արդեն իսկ նպաստում է սովորողների մոտ ճիշտ արժեհամակարգի ձևավորմանը, սակայն այդ դասընթացների շրջանակներում ևս ուսուցչից պահանջվում է կատարել որոշ քայլեր, որոնք կնպաստեն բարձր ու վեհ արժեքների փոխանցմանը, որի արդյունքում հնարավոր կլինի ապահովել որակյալ արժեքներ կրող անհատների ձևավորում:

ՁԵՎԱՎՈՐՄԱՆ ՄԵԹՈԴՆԵՐԸ

Սովորողների մեջ արժեքային համակարգի ձևավորման մեթոդները, դրանց կիրառման առանձնահատկությունները:

Առհասարակ յուրաքանչյուր գործընթաց ճիշտ և արդյունավետ կազմակերպելու համար անհրաժեշտ է կիրառել հստակ մեթոդաբանություն: Մեթոդներն այն հնարները, եղանակներն ու միջոցներն են, որոնց շնորհիվհնարավոր է հասնել այն արդյունքին, որին ձգտում ենք: Ուսուցման գործընթացիկազմակերպման հարցում ևս կիրառվում են մի շարք մեթոդներ, ժամանակ առ ժամանակ դրանք ենթարկվում են մի շարք փոփոխությունների, հարմարվում են նոր մարտահրավերների, որպեսզի առավելագույնս կատարեն իրենց գործառույթը:

Ինչպես ուսուցման գործընթացի կազմակերպման, այնպես էլ սովորողների մեջ արժեհամակարգի ձևավորման հարցում կարևոր է ունենալ հստակ մեթոդների առկայություն:

Ուստի գտնում եմ, որ ինչպես ընտանիքն, այպես էլ դպրոցը մեծ ազդեցություն ունեն սովորողների աշխարհայացքի, արժեհամակարգի ձևավորման վրա:

Ինչպես ասվում է հայտնի ասացվածքում՝ «Երեխաները չեն լսում մեզ, նրանք նմանակում են մեզ»: Միանշանակ համամիտ եմ վերոնշյալ մտքի հետ, իրապես, սովորողների արժեհամակարգի ձևավորման համար անհրաժեշտ է նախ և առաջ համարժեք օրինակ ծառայել, այնպիսի վարքագիծ դրսևորել, ինչպիսի վարքագիծ ակնկալվում է աշակերտներից: Օրինակ՝ եթե ուսուցիչը ցանկանում է, որ աշակերտները դրսևորեն ազնիվ վարքագիծ, առաջին հերթին ինքը պետք է աշակերտների աչքերում հանդես գա անզիվ վարքագծով:

Նկարագրել-հիմնավորելու մեթոդը կայանում է խոսքով սովորողների մեջ արժեքային համակարգ ձևավորելու հնարավորությունը, սակայն այստեղ միայն խոսքը չի կարող աշխատել, կարևոր է հիմնավորել ամեն գաղափար և տեսակետ պրակտիկ օրինակներով, որպեսզի աշակերտի համար համոզիչ լինի:

Պատկերացնելու մեթոդը ևս շատ հետաքրքիր է, այն կայանում է տարբեր արժեքների կրողների վարքագիծը պատկերացնելով, որի արդյունքում սովորողները հստակ պատկերացնում են, որ օրինակ հայրենասեր և օրինապաշտ քաղաքացու

վարքագիծը դրական կարծիք է ձևավորում այդ անձի մասին, ինչի շնորհիվ աշակերտների մոտ ևս ձևավորվում է հայրենասեր և օրինապաշտ լինելու արժեհամակարգ:

Ուսուցիչը ուսուցման կազմակերպման տարբեր ձևերի ընտրության միջոցով (անհատական, խմբային, էքսկուրսիա, դասղեկական ժամ, արտադասարանական միջոցառումներ և այլն) առավել արդյունավետ է դարձնում աշակերտների արժեհամակարգային դաստիարակչական խնդիրների լուծումը: Օրինակ՝ խմբային աշխատանքի ժամանակ աշակերտները սովորում են ուշադրությամբ վերաբերվել միմյանց, միասին հաղթահարել դժվարությունները, միասին ձեռք բերել հաջողություններ, լսել հակադիր կարծիքներ, ընդօրինակել միմյանց և այլն: Հասակակիցների խմբում աշակերտն ավելի ազատ է արտահայտում իր մտքերն ու դատողությունները, գործում է անկաշկանդ, ինչն էլ նպաստում է ուսուցման արդյունավետ կազմակերպմանը:

՞Կերպարային քարտ՝ սա հրաշալի միջոց է պատմական կարևոր իրադարձությունները «ներսից»՝ տարբեր կերպարների դիտանկյունից ուսումնասիրելու համար: Քարտը ներկայացնում է տվյալ իրադարձության կերպարների մտադրությունները, հուզական վիճակները, տեսանկյունները: Կերպարային քարտը կարող է կիրառվել պատմական ակտիվ մտածողություն խթանող տարատեսակ հարցադրումների քննարկման համար՞:[5]

,,Կոնկրետ պատմական կերպարներին անդրադառնալը նպատակ ունի վերաիմաստավորելու հայրենքի նվիրյալների օրինակելի կենսագործունեության հիմնական դրվագները, հատկանշելու հերոսի բարոյակամային բարձր ոգին, ինչը հնարավորություն կտա ուրվագծելու այն ուսումնական նյութը, որը դրական ազդեցություն կունենա սովորողների հայրենասիրական դաստիարակության համար՛՛:[6]

5.«Գիրք պատմության ուսուցման Ինչու՞, ինչպե՞ս» ,Պարադիգմա կրթական հիմնադրամ, Երևան 2020 թ. էջ 39

6.«Հայագիտությունը դպրոցում» գիտամեթոդական վերլուծական հանդես, Երևան 2017 թ., էջ 3

Անհատական աշխատանքում դաստիարակվում է աշակերտների ինտելեկտուալ պատրաստակամությունը դժվարությունները հաղթահարելու գործում, ձևավորվում են համառության,ինքնակազմակերպման և ինքնավերահսկման ընդունակություններ:

Ազգային արժեքների դաստիարակումը

Սովորողների մոտ ազգային արժեհամակարգի ձևավորումն ավելի արդյունավետ կլինի, եթե.

- Մշակվի և հանրակրթության բնագավառում ներդրվի դպրոցականների ազգային արժեհամակարգի ձևավորման և զարգացման մոդելը՝ հաշվի առնելով ազգային և համամարդկային արժեհամակարգերի միաժամանակյա ուսուցման անհրաժեշտությունը:

Հայոց պետականության ամրապնդման նպատակով անհրաժեշտ է դպրոցի կրթության և դաստիարակության բովանդակությունը հագեցնել ազգային մշակույթի արժեքներով՝ միաժամանակ ընդգծելով համամարդկայինը:

Սովորողների դաստիարակության համար կարևոր է ազգային մշակութային արժեքները ճանաչելու, վերաիմաստավորելու, երեխաներին ազգային ոգով դաստիարակելու անհրաժեշտությունը: Այսօր շատ կարևոր է ապահովել նոր սերնդի դաստիարակությունը՝ ձևավորված ազգային հոգեբանությամբ, ազգային չափանիշներով ու ըմբռնումներով, առանձնահատկություններով: Ազգային արվեստի, կենցաղի, խորհրդանիշների, հայրենի բնաշխարհի յուրահատկությունների, ժողովրդական բանահյուսության հետ ծանոթությունը, հաղորդակցումը, դա նպաստում է սովորողների ազգային բարոյական հիմքերի ձևավորմանը, որը միշտ էլ եղել է մանկավարժական գիտության հիմնական հիմնահարցերից մեկը:

Ազգային և համամարդկային արժեքները յուրացվում են ողջ կյանքի ընթացքում ոչ միայն հատուկ այդ նպատակին ծառայող քարոզչության ու տարաբնույթ գործունեության ընթացքում: Մարդն ընդօրինակում է ազգային ապրելակերպը, յուրացնում լեզուն, մշակույթը, հոգեբանությունը և բազմաթիվ այլ որակներ՝ աստիճանաբար ձևավորվելով

որպես տվյալ ազգի լիարժեք անդամ: Ազգային դաստիարակությունը ձևավորում է հայ մարդուն, սակայն համամարդկային արժեքներն իր մեջ չամփոփած հայը չի կարող լինել իր ազգի լիարժեք անդամ: Հայ դպրոցի, առհասարակ հայերի դաստիարակության կարևորագույն խնդիրն է՝ ապահովել ազգայինի և համամարդկայինի մեկտեղումը: Ուրեմն ազգային դաստիարակությունն իր մեջ պետք է ներառի նաև համամարդկային արժեքներ:

21-րդ դարում մեծ տարածում գտած գլոբալացման ճանապարհին կորսվում են ազգային արժեքներն ու դիմագիծը, և ամեն ինչ տանում է համաշխարհայնացման /գլոբալիզացիայի/, այդ պատճառով հիմա առավել քան երբևէ պետք է անընդհատ աշակերտների հետ զրուցել ազգային արժեքների դերի և կարևորության մասին, անընդհատ հիշեցնել, թե ովքեր են իրենց նախնիները, ինչ փառավոր անցյալ են ունեցել, և որ մենք պարզապես իրավունք չունենք կորցնելու այն, ինչ մեր պապերն իրենց արյան գնով պահել ու փոխանցել են մեզ:

Առաջնահերթություն է, որ աշակերտները բացահայտեն, որ հայ ժողովուրդը ձևավորվել ու պատմական հազարամյա ուղին անցել է իր բնօրրանում՝ Հայկական լեռնաշխարհում: Հայ ժողովուրդը, շփվելով և փոխազդեցությունների մեջ լինելով տարբեր քաղաքակրթությունների հետ, պահպանել ու զարգացրել է իր ինքնատիպ մշակույթը, ազգային նկարագիրն ու գոյապատկերը: Դրա շնորհիվ հայությունը հազարամյակների միջով հասել է մարդկության պատմության արդի փուլին: Ահա թե ինչու հայկական մշակութային հարուստ ժառանգության համակողմանի ուսումնասիրումը կազմել է դասագրքերի կարևոր բովանդակային ուղղություններից մեկը:[7]

Հայ ժողովուրդը մշտապես ապրել ու արարել է մի տարածաշրջանում, որտեղ միշտ հատվել ու բախվել են տարբեր ազգերի ու քաղաքակրթությունների շահերն ու հակասությունները: Այս հանգամանքն ավելի կարևոր է դարձրել այս «քաղաքակրթական խաչմերուկներում» ազգային նկարագիրն ու դիմագիծը անաղարտ պահելու հանգամանքը: Մարդկության պատմության արդի փուլում հայ ժողովուրդը դարձյալ բախվում է այս խնդրին, քանի որ մեր տարածաշրջանում դարձյալ բախվում են

[7]. Հանրակրթության պետական կրթակարգ Չափորոշիչներ ծրագրեր մեթոդներ Երևան 2007թ.

աշխարհի մեծ պետությունների շահերը, և յուրաքանչյուր երկիր փորձում է իր կոմղը

գրավել հայ ժողովրդին: Այս պայմաններում դարձյալ չափազանց կարևոր է առաջ գնալ ազգային ու պետական շահերը առաջնահերթություն ունենալու ճանապարհով և պատմական փորձը ցույց է տալիս, որ ինչպիսի ժամանակաշրջանի ծնունդ էլ լինեն պատմության ընթացքն ուղղորդող անհատները, նրանք միջազգային հարաբերություններում պետք է լինեն զգոն և հավասարակշռված:

Դպրոցականների ազգային մտածողությունը խթանելու նպատակով պետք է սովորողներին հանձնարարել լրացուցիչ նյութեր ընթերցել մեր հերոսների կյանքի, գործունեության վերաբերյալ: Այս ընթացքում սովորողները կհարստացնեն իրենց գիտելիքները , նաև կսովորեն ինքնուրույն օգտվել այլ աղբյուրներից, զատել տեղեկույթի կարևորն ու երկրորդականը, հանգել ինքնուրույն եզրհանգումների, ձևավորել սեփական դիրքորոշում:

Եզրակացություն

Որպես ամփոփում կարելի է փաստել, որ ազգային արժեհամակարգի ձևավորմանը դպրոցում տարբեր դասաժամերին անհրաժեշտ է կարևոր տեղ հատկացնել, իսկ հայոց լեզվի և գրականության դասաժամերին՝ առավել ևս:

Հիմա հայ ժողովուրդն ու Հայաստանի հանրապետությունն ապրում են դժվարագույն ժամանակներ, երբ վտանգված է հայ ժողովրդի և հայոց պետականության գոյությունը: Հիմա, առավել քան երբևե, պետք է համախմբվել մեկ միասնական բռունցք դառնալ, որպեսզի հնարավոր լինի հաղթահարել մեր պետության գլխին կախված հերթական վտանգը:

Ժամանակի հրամայականն է կրթել ու դաստիարակել ազգային մտածողությամբ ու արժեքներով տոգորված սերունդ, նրանց մեջ ներարկել հայրենասիրություն, համախմբածություն և սառը դատողություն: Բանավեճերի միջոցով նրանց ցույց տալ, թե ինչերի է ընդունակ իր հողն ու ջուրը ամեն գնով պաշտպանելու պատրաստ զինվորը, հայ գյուղացին ու սովորական հայ քաղաքացին:

Սովորողներին պետք է ոգևորել անցյալի հերոսական դրվագներով, թե ինչպես են փոքրաթիվ հայկական ուժերը հաղթել թշնամու բազմաքանակ ու լավ սպառազինված ուժերին՝ փորձելով հիմնավորել, որ հաջողության հասնելու գրավականն ամենևին էլ թվական գերակշռությունը չէ, այլ նպատակը՝ հանուն որի ելնում են պայքարի:

Հայ ժողովրդին բաժին է հասել դժվար ու պայքարով լի ճակատագիր, բայց նա միշտ պայքարել է, իր զավակների արյան գնով ամրագրել իր գոյության իրավունքը: Սա էլ կանցնի, առավել քան համոզված եմ, որ հաղթանակը մերն է լինելու, քանզի մեր գործն արդար է, մենք պայքարում ենք մեր հայրենիքի յուրաքանչյուր թիզի համար, այլ ոչ թե զավթում օտարինը, ուստի պետք է համախմբվել, մի կողմ թողնել բոլոր տեսակի տարաձայնությունները և ձեռնամուխ լինել ազգանվեր գործին՝ հայրենիքի փրկությանը:

Փայլուն սերունդ է մեծանում՝ համարձակ, պահանջատեր ու նախանձախնդիր, մեր խնդիրն է նպաստել, ուղղորդել, որ նրանք հայրենասեր ու հայրենաճանաչ լինեն, իրենք են մեր ապագան ու մեր երկիրը շենացնողները:

Դպրոցական դասագրքերում, հանրակրթական և առարկայական չափորոշիչներում պետք է ավելի շատ ուշադրություն դարձնել ազգային արժեհամակագի ձևավորման հարցերին, հնարավորություններ ստեղծվեն աշակերտների հետ հաճախակի կազմակերպել արշավներ՝ դեպի պատմամշակութային հնավայրեր, որպեսզի նրանք մոտիկից տեսնեն ու ճանաչեն հայրենիքի ամեն անկյունը, նախագծային աշխատանք հանձնարարել, որի ընթացքում սովորողները ինքնուրույն կհետազոտեն ու կբացահայտեն իրենց ծննդավայրը:

Ամփոփելով աշխատանքի շրջանակներում ներկայացված մոտեցումներն ու տեսակետները, իրականացնելով դրանց համալիր վերլուծությունը՝ կարող եմ առանձնացնել հետևյալ եզրահանգումները.

- Կրթության տրամադրումը ենթադրում է ոչ միայն գիտելիքների փոխանցում, այլև համապատասխան արժեհամակարգի ձևավորում, բարձր և որակյալ արժեքների փոխանցում և կայուն արժեքներ կրող անհատների առկայության ապահովում:
- Սովորողների արժեհամակարգի ձևավորումը բարդ և բազմակողմանի գործընթաց է, որը պետք է իրականացվի ուսուցման յուրաքանչյուր մեթոդի կիրառմանը զուգահեռ և հանդիսանա ուսուցման պարտադիր բաղադրատարրերից մեկը:
- Սովորողների արժեհամակարգի ձևավորման մեթոդների ընտրության հարցում պետք է ուշադրություն դարձնել արժեհամակարգի ձևավորման վրա ազդող գործոններին, որոնք են՝ ավանդական, տարիքային, միջանձնային:
- Հայոց լեզվի և գրականության դասընթացներն իրենց բնույթով և բովանդակությամբ հարուստ են այնպիսի արժեքներով և գաղափարներով, որոնց փոխանցումը սովորողներին կարող է ապահովել համապատասխան արժեհամակարգի ձևավորում:
- Կարևոր և անհաժեշտ արժեք է մայրենի լեզվի նկատմամբ սիրո սերմանումը:

Օգտագործված գրականության ցանկ

1.Ա. Փախչանյան, Դպրոցը, արժեքները և տարատեսակ «ազատությունները», Երևան, 2018, https://mediamax.am/am/column/12925/

2. Ի. Փարեմուզյան, Սովորողների արժեհամակարգի ձևավորումը հանրակրթական ուսումնական հաստատությունում, էջ 396:

3. Ի. Փարեմուզյան, Սովորողների արժեհամակարգի ձևավորումը հանրակրթական ուսումնական հաստատությունում, էջ 398

4. «Հայագիտությունը դպրոցում» գիտամեթոդական վերլուծական հանդես, Երևան 2016 թ., էջ 43

5. «Գիրք պատմության ուսուցման Ինչու՞, ինչպե՞ս» ,Պարադիգմա կրթական հիմնադրամ, Երևան 2020 թ. էջ 39

6.«Հայագիտությունը դպրոցում» գիտամեթոդական վերլուծական հանդես, Երևան 2017 թ., էջ 3

7. Հանրակրթության պետական կրթակարգ Չափորոշիչներ ծրագրեր մեթոդներ Երևան 2007թ.
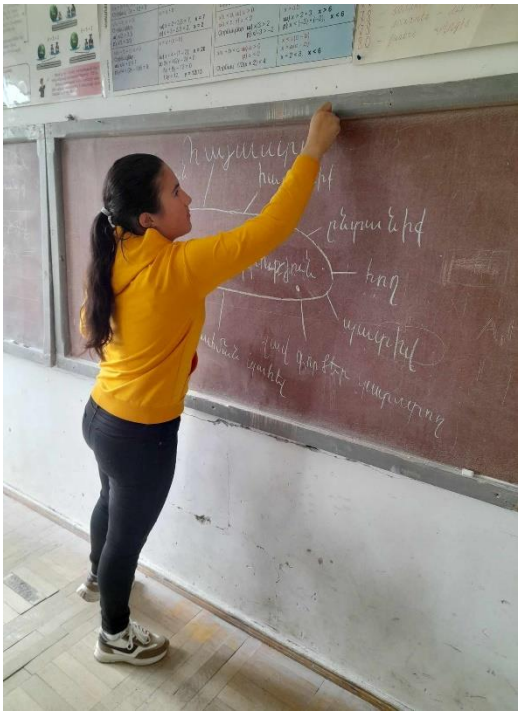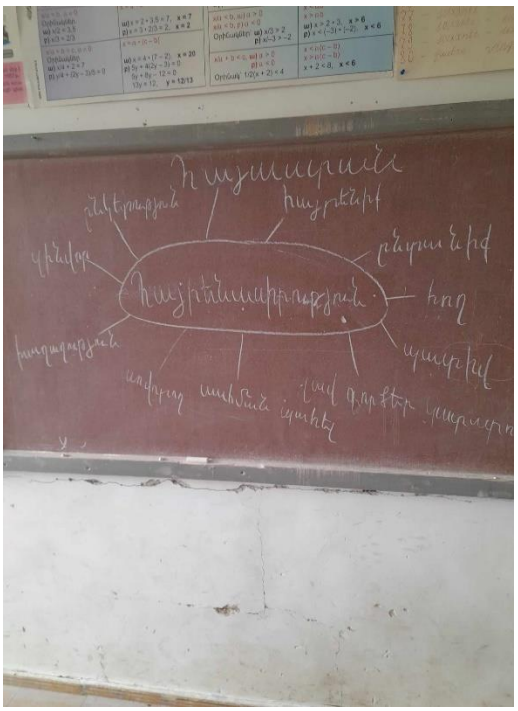
Հավելված